

УДК 37.034: 37.018.2

Оксана СТОЛЯРЕНКО,

orcid.org/0000-0001-7080-0626

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри іноземних мов

Вінницького національного технічного університету

(Вінниця, Україна)

Олена СТОЛЯРЕНКО,

orcid.org/0000-0002-1899-8089

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки і професійної освіти

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

(Вінниця, Україна), Olena-best@ukr.net

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ГУМАНІСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В РУСЛІ АНТРОПОЦЕНТРИЧНИХ ІДЕЙ

Стаття присвячена обґрунтуванню важливості і дослідженню особливостей гуманістичного виховання молоді на базі антропоцентричних ідей. У сучасній соціокультурній ситуації домінантою є формування базових цінностей гуманізму, виховання ціннісного ставлення до людини. Загальнонауковий принцип людиноцентризму (стосовно освіти – дитиноцентризму) об'єктивується нами як особистісно орієнтований виховний процес. Запропонована антропоцентрична модель опирається на розуміння сутності людини як відкритої системи, а розвитку. Антропологізм відкриває повноцінний комплекс характеристик людського буття; максимально наближається до гуманістичного принципу організації виховання відповідно до законів розвитку особистості.

У статті охарактеризовано антропологічні концепції виховання, представлено фрагмент дослідження процесу виховання ціннісного ставлення до людини у школярів, узагальнено результати роботи.

Ключові слова: *антропоцентризм, цінності, ціннісні орієнтації, гуманістичне виховання, гуманістичні цінності, гуманна педагогіка, ціннісне ставлення до людини, самооцінка готовності до активної гуманістичної діяльності.*

Oksana STOLIARENKO,

orcid.org/0000-0001-7080-0626

Candidate of Pedagogics,

Associate Professor at the Foreign Languages Department

Vinnitsia National Technical University

(Vinnitsia, Ukraine)

Olena STOLIARENKO,

orcid.org/0000-0002-1899-8089

Candidate of Pedagogics,

Associate Professor at the Department of Pedagogics

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

(Vinnitsia, Ukraine) Olena-best@ukr.net

YOUTH'S HUMANISTIC EDUCATION STUDIES BASED ON ANTHROPOCENTRIC IDEAS

The article is devoted to youth's humanistic education studies based on anthropocentric ideas and its important role in the modern world. Recent socio-cultural situation regards the formation of the basic humanistic values, teaching of a value-centered attitude to a person as the main factors. Planetary civilization processes, uncontrolled impact on the environment and, as a result, its catastrophic degradation prove the necessity of radical changes in various spheres of life, determine the processes of finding the most effective ways of humanistic education, which must be carried out in accordance with well-developed theoretical and methodical principles, be based on modern educational paradigms and concepts, in particular – on the anthropological principle. The commonly accepted scientific principle of human-centeredness

(in education – child-centeredness) is considered here as a personality-centered educational process. The suggested here anthropocentric model regards a person as an open system; education process is viewed as the environmental creation, capable of self-development. From the anthropological humanistic point of view, educational process is implemented in such a way, when interests, beliefs of each person are respected. Pedagogical anthropology presents a complex set of human existence characteristics; it is closely connected with the principles of humanistic education.

In the article the theoretical and methodical principles of humanistic education studies based on anthropocentric ideas are scientifically proved; the scientific-methodical system and the research concept are developed on methodological, theoretical and practical levels; the level of the psychological and pedagogical scientific studies, educational practice development and subsequently the peculiarities of youth's humanistic education based on anthropocentric ideas and its role as the main factor of the education humanization process is investigated, the main principles of the humanistic transformations methodology in education is clarified. The notion and structure of a value-centered attitude to a person as a universal, complex personal quality were defined. It is regarded as an integral, systemic, multidimensional, invariant entity with its meaning being revealed by means of intellectual, emotional and value-centered, activity and practical components and is characterized by the reflection of the significant role of moral knowledge, ideas, beliefs, humanistic motives, emotions, feelings, value-centered orientations that determine a valuable position of a person, encourage him to act, express love for people; respect for personal dignity; generosity; mercy; moral activity in the struggle against any manifestations of evil, cruelty, indifference, anti-human actions; sensitive, fair and respectful attitude to others, which is implemented by means of friendly relationships, tolerant interaction, and, in general, is provided by understanding of the experience gained in the educational activity of humanistic behavior in youth's consciousness. It is based on the integration of human knowledge and versatile work with different age categories of pupils in extracurricular, out-of-school humanistic activities. The criteria of mastering basic humanistic values by modern youth in order to form personal value-centered attitudes cognitive, motivational, operational and productive), indicators (external and internal), levels of the quality under study were developed. Organizational and pedagogical conditions were defined, proved and implemented, methodological approaches of solving the problem were improved. An important role is played by the subject-to-subject interaction, cooperative creative activity, humanization of partner relationships, scientific and methodological provisions, content, forms, methods and means of educational work.

Anthropological educational concepts are described in the article, a fragment of the study concerning the improving the pupils' level of a value-centered attitude to a person process is presented, the results of work are summarized. The dynamics analysis of teaching a value-centered attitude to a person to pupils of different age groups has proved the suitability of the author's technology. At all stages of the experiment positive changes concerning basic humanistic values mastering, which was implemented in behavior and value-centered attitude to a person took place in the personality's structure by the cognitive, motivational, operational and productive criteria.

Key words: anthropocentric ideas, value orientations, humanistic education, humanistic values, humane pedagogy, value-centered attitude to a person, self-understanding of one's ability and desire for humanistic activity.

Постановка проблеми. Розбудова громадянського суспільства, інтеграція у світове співтовариство, визнання глобальних проблем актуалізують освітні зміни в напрямі гуманізації й антропоцентризму. Аналіз наукових досліджень і виховна практика переконують, що ціннісне ставлення до людини ще не стало пріоритетним у системі цінностей і відносин у молодіжному середовищі.

Тому метою статті є дослідження процесу гуманістичного виховання молоді на базі ідей антропоцентризму.

Аналіз досліджень. Особливої теоретико-методологічної ваги набули розробки провідних учених (І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн, О. Коберник, В. Кремень, І. Осадчий, О. Сухомлинська). Питанням гуманізації присвятили свої дослідження О. Безкоровайна, Н. Гонтаровська, О. Грива, І. Зязюн, Т. Дем'янюк, І. Єрмаков, Л. Канішевська, О. Коберник, Т. Бутківська. Розробка антропо-методологічних концепцій гуманізації виховання належить представникам педагогічної антропології (В. Соловійов, М. Шеллер, В. Лай, П. Тейяр де Шарден, М. Монтессорі, К. Вент-

цель, Л. Толстой, Д. Дьюї, А. Комбс, А. Маслоу, К. Роджерс, Л. Толстой, О. Газман, Б. Бім-Бад).

Виклад основного матеріалу. Гуманістичне виховання розглядається нами як діяльність із проєктування, реалізації, забезпечення ефективності та корекції освітнього процесу. Аналіз педагогічної дійсності виявив зміни на користь антропо-методологічних засад гуманізації виховання (Неменський, 1989). Термін *антропологізм* запровадив Фейербах. Йдеться про філософську концепцію, що розглядає явища природи, суспільного життя і мислення відносно властивостей і потреб людини, чим визнає її цінність. Незважаючи на те, що *антропологічний підхід* у сучасній педагогіці проголошено «антропологічним ренесансом», численні пошуки не об'єднані досі ні галуззю дослідження, ні єдиною методологією (Кулешов, Медушевский, 2001: 55). Тільки в структурному плані сучасна антропологія об'єднує не менше п'яти напрямків і методологічне різноманіття підходів (Кларин, 1994). Проте цей факт не принижує ролі антропологічних аспектів педагогіки для визначення мети виховання, формування повно-

цінного образу людини та перебудови системи освіти відповідно до нових цілей і трактувань її сутності на базі ідей антропоцентризму. Антропологізм – специфічний стан філософської культури (Максакова, 2001), концепція, що розглядає всі явища світу залежно від особливостей потреб людини (Шаронов, 1997). Це є принциповим, оскільки гуманістичне виховання не можна не підсилити *антропологізмом*, тому що він відкриває комплекс характеристик людського буття; максимально наближається до гуманістичного принципу організації виховання відповідно до законів розвитку особистості; визнає домінантами гуманізму унікальність людини, розуміння її свободи та відповідальності, відкриту взаємодію з іншими (Аносов, 2003). Нами здійснено аналіз еволюції гуманістичних ідей (М. Пирогов, П. Лесгафт, К. Ушинський, П. Каптерев, А. Нечаєв, В. Бехтерев), охарактеризовано вітчизняні і зарубіжні (А. Дімоз, М. Мід, Ф. Знанецький) *антропологічні концепції виховання* (Радіонова, 2000). У теорії *компенсаторного виховання*. (Бим-Бад, 2000) «недостатня людина» негативно впливає на моральний стан суспільства, стає потенційною загрозою духовному здоров'ю нації (Вернадський, 1988). В основі *концепції Вальфдорської педагогіки* лежить антропософська концепція розвитку тілесних і духовних чинників і гуманізація педагогічного процесу. *Антропоцентрична модель* опирається на розуміння сутності людини як відкритої системи. У ній – філософське обґрунтування *гуманістичного виховання* (Битинас, 1996; Корнетов, 1994). Напрацювання у розумінні проблеми представлені в авторських публікаціях (Столяренко, Столяренко, 2014; Столяренко, 2017). З метою визначення підготовленості вихованців до активної гуманістичної діяльності були використані різноманітні методики. Результати отриманих даних на завершальному етапі оброблені і представлені в табл. 1.

Коефіцієнт задоволеності своїми надбаннями у гуманістичному вихованні ми вираховували за формулою:

$$L = \frac{a(+2) + b(+1) + c(-1) + d(-2)}{N}$$

$$L_e = \frac{2 \cdot 68 + 1 \cdot 71 + 0 \cdot 36 + (-1) \cdot 32 + (-2) \cdot 26}{233} = \frac{136 + 71 - 32 - 52}{233} = 0,53.$$

$$L_k = \frac{2 \cdot 49 + 1 \cdot 59 + 0 \cdot 37 + (-1) \cdot 45 + (-2) \cdot 34}{224} = \frac{98 + 59 - 45 - 68}{224} = 0,20.$$

Висновки. Як підтверджує аналіз результатів, переважна більшість представників експериментальних груп, на відміну від контрольних, оцінила свою готовність до гуманістичної діяльності як вищу за середню та як високу. Для виявлення статистичної достовірності відмінностей самооцінки готовності до активної альтруїстичної діяльності представників обох груп нами був застосований критерій ϕ^* Фішера. Значення ϕ^* визначали за формулою:

$$\phi^* = (\phi_1 - \phi_2) \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2}},$$

де ϕ_1 – значення для експериментальної групи; ϕ_2 – значення для контрольної групи; n_1 – кількість учнів в експериментальній групі; n_2 – кількість учнів у контрольній групі. Насамперед знаходили величину ϕ , яка відповідає відсотковим часткам для кожної з груп. $\phi_1 = 1,635$, $\phi_2 = 1,476$. Далі розмістили відповідні значення у формулу й одержали значення $\phi_{emp} \approx 2,19$. Значення ϕ_{krit} , відповідні рівням статистичної значущості, дорівнюють: $\phi_{krit 95\%} = 1,34$, $\phi_{krit 99\%} = 2,12$. Оскільки одержане нами значення $\phi_{emp} > \phi_{krit 99\%}$, то гіпотезу H_0 можна відхилити. На підставі цього робимо висновок, що різниця показників рівнів самооцінки готовності вихованців до гуманістичної діяльності у контрольній та експериментальній групах є досить значущою і статистично достовірною. Як показує аналіз результатів опрацювання даних, коефіцієнт такої самооцінки представників експериментальних груп порівняно з контрольними зріс із $-0,28$ на початку дослідження до $0,62$ після його завершення, тоді як у контрольних групах лише з $-0,17$ до $0,27$, що під-

Таблиця 1

Самооцінка вихованців, спрямована на виявлення готовності до активної гуманістичної діяльності в соціумі, прояву ціннісного ставлення до людини

Кількість учнів (457)	Самооцінка готовності до активної гуманістичної діяльності				
	Задоволені моральним розвитком	Швидше задоволені, ніж ні	Байдужі до такого роду діяльності	Швидше не задоволені	Зовсім не задоволені
Експериментальні групи (233)	68 (29,18%)	71 (30,47%)	36 (15,45%)	32 (13,73%)	26 (11,15%)
Контрольні групи (224)	49 (21,87%)	59 (26,33%)	37 (16,51%)	45 (20,08%)	34 (15,17%)

тверджує робочу гіпотезу про ефективність розробленої програми, комплексу новітніх, інтерактивних форм і методів гуманістичного виховання в усіх паралелях експериментальних груп, що дозволяє констатувати ефективність запропонованої моделі виховної системи (Столяренко, Столяренко, 2014; Столяренко, 2017).

Отже, завдяки запровадженню особистісно-орієнтованої моделі гуманістичної освіти на базі ідей людиноцентризму забезпечується ефективна реалізація завдань гуманістичного виховання молоді, створюються сприятливі умови для формування ціннісного ставлення до людини, активної громадянської позиції, толерантних взаємин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аносов І. П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект: монографія. К.: Твім інтер, 2003. 391 с.
2. Бим-Бад Б. М. Педагогические течения в начале XX в.: Лекции по педагогической антропологии и философии. М.: УРАО, 2000. 192 с.
3. Битинас Б. П. Введение в философию воспитания. М.: Фонд духовного и нравственного образования, 1996. 141 с.
4. Вернадский В. И. Философские мысли натуралиста. М.: Наука, 1988. 520 с.
5. Кларин М. В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках. М.: Арена, 1994. 172 с.
6. Корнетов Г. Б. Цивилизационный подход к изучению всемирного историко-педагогического процесса. М.: Просвещение, 1994. 265 с.
7. Кулешов С. В., Медушевский А. Н. Россия в системе мировых цивилизаций: учеб. пособ. / под общ. ред. О. В. Волобуева. М.: Изд.-книготорговый центр «Маркетинг», Инф.-издат. агентство «Русский мир», 2001. 776 с.
8. Максакова В. И. Педагогическая антропология. М.: Академия, 2001. 208 с.
9. Неменский Б. М. Новое педагогическое мышление / под ред. А. В. Петровского. М.: Научная мысль, 1989. 188 с.
10. Радіонова І. О. Сучасна американська філософія освіти і виховання: тематичні поля та парадигмально-концептуальні побудови. Харків: ХДПУ, 2000. 208 с.
11. Столяренко О. В., Столяренко О. В. Виховання культури толерантних взаємин у студентської молоді: навч.-метод. посіб. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 248 с.
12. Столяренко О. В. Виховання у школярів ціннісного ставлення до людини: теоретичний та методичний аспекти: монографія. Кн. 1. Людський вимір: історія, минуле і сучасність. Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. 558 с.
13. Шаронов В. В. Основы социальной антропологии. СПб.: Изд-во «Лань», 1997. 446 с.

REFERENCES

1. Anosov I. P. Suchasnyi osvittii protses: Antropologichnyi aspekt [Contemporary educational process: anthropological aspect]: Monograph. K.: Twim Inter, 2003. 391 p. [in Ukrainian].
2. Bim-Bad B. M. Pedagogicheskie techenia v nachale XX v.: lektsii po pedagogicheskoi antropologii i filosofii [Pedagogical Trends at the Beginning of the Twentieth Century: Lectures on Pedagogical Anthropology and Philosophy]. M.: URAO, 2000. 192 p. [in Russian].
3. Bitinas B. P. Vvedenie v filosofiu vospitania [Introduction to the philosophy of education]. M.: Fund of Spiritual and Moral Education, 1996. 141 p. [in Russian].
4. Vernadskii V. I. Filosofskie mysli naturalista [Philosophical Thoughts of the Naturalist]. M.: Science, 1988. 520 p. [in Russian].
5. Klarin M. V. Innovatsionnye mkodeli povedenia v zarubezhnykh pedagogicheskikh poiskakh [Innovative models of teaching in foreign pedagogical research]. M.: Arena, 1994. 172 p. [in Russian].
6. Kornetov G. B. Tsyvilizatsionnyi podkhod k izucheniu vseirnogo istoriko-pedagogicheskogo protsessa [The civilizational approach to the study of the world historical-pedagogical process]. M.: Enlightenment, 1994. 265 p. [in Russian].
7. Kuleshov S. V, Medushevsky A. N. Rossia v sisteme mirovykh tsyvilizatsyi [Russia in the system of world civilizations]: Textbook / Ed. O. V. Volobueva. M.: Publishing center "Marketing", Inf.-Publishing agency "Russian World", 2001. 776 p. [in Russian].
8. Maksakova V. I. Pedagogicheskaiia antropologia [Pedagogical Anthropology]. M.: Academia, 2001. 208 p. [in Russian].
9. Nemenskii B. M. Novoe pedagogicheskoe myshlenie [New pedagogical thinking] / Ed. A. V. Petrovsky. M.: Scientific Thought, 1989. 188 p. [in Russian].
10. Radionova I. O. Suchasna amerykanska filosofia osvity s vykhovannia: tematychni polia ta paradygmalno-kontseptualni pobudovy [Modern American philosophy of education and training: thematic fields and paradigmatic conceptual constructions. Kharkiv: KDPU, 2000. 208 p. [in Ukrainian].
11. Stoliarenko O. V., Stoliarenko O. V. Vykhovannia kultury tolerantnykh vbzaemyn u studentskoi molodi [Teaching the culture of tolerant relationships to students]: a textbook. Vynnytsya: "Nilan LTD", 2014. 248 p. [in Ukrainian].
12. Stoliarenko O. V. Vykhovannia u shkolariv tsinnisnogo stavlennia do liudyny: teoretychnyi ta metodychnyi aspekty: Monographia. Knyga 1. Liudskyi vymir: istoria, mynule I suchasnist [Teaching pupils the principles of a value-centered attitude to a person: theoretical and methodical aspects: Monograph. Book 1. Human Realm: History, Past and Present]. Vynnytsa: LLC "Glider", 2017. 558 p. [in Ukrainian].
13. Sharonov V. V. Osnovy sotsialnoi antropologii [Fundamentals of Social Anthropology]. St-Petersbourg: Publishing House "Lan", 1997. 446 p. [in Russian].

Ірина ФІЛІМОНОВА,
orcid.org/0000-0001-6833-6748
викладач кафедри професійної освіти та технологій за профілями
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини
(Умань, Україна) irunafilimonova@gmail.com

МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкриваються основні підходи до визначення педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців професійної освіти. Зважаючи на результати дослідження та обмежуючись умовами визначеного вищого педагогічного закладу, автор пропонує власне бачення однієї з педагогічних умов на засадах компетентнісного підходу: створення мотиваційно-ціннісного середовища в навчальному процесі професійної підготовки майбутніх бакалаврів харчових технологій через використання інтерактивних методів навчання задля вироблення у студентів ціннісного ставлення до опанування фаху фахівця-технолога й оптимізації формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів харчових технологій.

Ключові слова: мотиваційно-ціннісне середовище, педагогічні умови, професійна компетентність, бакалавр харчових технологій.

Iryna FILIMONOVA,
orcid.org/0000-0001-6833-6748
Lecturer at the Department of Professional Education
of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
(Uman, Ukraine) irunafilimonova@gmail.com

MOTIVATED-VALUABLE ENVIRONMENT AS A PEDAGOGICAL CONDITION FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE BACHELORS OF FOOD TECHNOLOGIES

The article describes the motivational and value environment in the formation of professional competence' process of future bachelors of food technologies in higher pedagogical educational institutions. The relevance of the article is conditioned by the needs of the society in competitive specialists for vocational education and the service sector; possible when implementing a competence approach.

The aim of the research is to investigate the state of development of the problem of organizing and implementing pedagogical conditions in the scientific literature in the context of the professional training of future professionals in vocational education and the substantiation of the pedagogical condition for creating a motivational and value environment in the professional training of future bachelors of food technologies on the basis of the competence approach.

The author suggests ways to achieve this goal on the basis of the application of various forms and methods of teaching through the implementation of pedagogical conditions. One of the ways to solve this problem is to motivate the process of forming the professional competence of future bachelors of food technologies. This will make it possible to understand the features of this process and, if necessary, to correct the individual elements.

On the basis of the analysis of scientific sources exploring the essence and peculiarities of the formation of motivation in pedagogical theory and practice, we propose the following definition of this concept: a motivational and value environment – a holistic specially organized system of methods, tools that provide an active interaction of participants in the educational process within the framework of a higher pedagogical educational institution, is aimed at increasing the efficiency of the process of formation and development of interests, needs and motives of future specialists. The pedagogical condition for the creation of a motivational and value environment in the educational process contributed to the development of students' value attitude to the mastering of the specialty teacher specialization disciplines in the field of food technologies. Its implementation is possible through the implementation of individual and independent tasks of professional content, aimed at developing student motivation and raising a conscious attitude to future professional activities.

Such organization of the motivational-value environment encourages the student to identify and develop their inclinations, opportunities; it affects the formation and development of internal motivation, the disclosure of creative potential in both educational and future professional activities.

Key words: motivational and value environment, pedagogical conditions, professional competence, bachelors of food technologies.